

3-HUS METODEN FÖR SAMTAL MED BARN- OCH UNGDOMAR I UTREDNING INOM SOCIALTJÄNSTEN

Av Tomas Embréus, Embreus socionomkonsult, Sjuntorp
2009-10-04

Inledning

En återkommande och ständigt aktuell fråga i barn- och ungdomsutredningar i socialtjänsten är hur väl vi lyckas involvera och delaktiggöra barnen. Det är en fråga som indikerar att det är viktigt att inte enbart träffa barnet och lyssna på barnet. Det är viktigt att de är involverade och delaktiga samt att de har getts möjlighet att berätta om och beskriva hur de uppfattar situationen. Det finns många forskningsrapporter¹ som beskriver motsatsen och det är en väl grundad kritik mot utredningars förmåga att synliggöra barnen och ge dem en röst.

Många familjehemsplacerade barn har inte en tillräcklig förståelse över den situation de befinner sig i. De kan ha en otydlig eller ibland obefintlig bild av varför de är placerade, kontakten mellan barnet och föräldrar, syskon och släktingar kan vara dålig och deras relation till de socialsekreterare som ansvarade för utredningen är ofta ytlig. I uppföljning av familjehemsplaceringen är ofta familjehemmets situation och kontakten med föräldrarna i centrum och barnet hamnar i skuggan av dessa kontakter. Många barn beskriver sig som "brickor i de vuxnas spel"²

Det har florerat en del "försvåringsmodeller"³ kring att tala med barn. Dessa kännetecknas av idéer som att "vi ska inte väcka oro", "jag har inte kompetens att tala med barn", "barn ska inte behöva ta ansvar", "jag har inte kompetens att ta hand om det som kan utlösas hos barnet efter samtal", "barn ska inte behöva dras in i detta", "barn kan hamna i lojalitetskonflikt" med mera. På detta sätt försvaras idén om att inte involvera och delaktiggöra barn och samtal med barn kan därmed tendera att bli ytterst ytliga och görs mer eller mindre för att kunna säga att "jag har sett barnet". Detta är förhoppningsvis mer historik än vardagligt förekommande i socialt arbete idag. Idag råder en samsyn i att barn måste vara involverade och delaktiga och deras synpunkter måste tydliggöras i utredning.

KASAM-begreppet är i högsta grad aktuellt här, och för många barn i utredning och placering är deras KASAM oacceptabelt låg.

¹ Thoburn et al 1995, Vinnerljung 1993, Börjesson & Håkansson, 1990

² Butler, I & Williamson, H 1994

³ Personliga samtal med Christina Lantz och Pernilla Björnberg, socialarbetare i Trollhättan

Signs-of-safety är en utredningsmetod som sätter barnets situation i fokus och bygger på idén att vi måste arbeta i partnerskap med familjemedlemmar för att bygga framtida hållbara lösningar. De senaste 5 åren har kreativa metoder att involvera barn i detta arbete stått i centrum för metodutvecklingen. Praktisk erfarenhet har visat hur avgörande det är att barn är involverade i utredning och senare även planering av insatser och förändringsarbete. Kvaliteten på utredningar och insatser ökar om vi lyssnar till barnets beskrivningar om vad det är barnet uppfattar är problem, vad som fungerar och hur barnet kan beskriva framtida säkerhet. Metoder som Ord & Bild och 3-hus metoden är centrala delar i detta arbete⁴.

Bakgrund

3-hus metoden har sitt ursprung från Nya Zeeland där två socialarbetare, Nicki Weld och Maggie Green, fick en idé att låta metaforen av ett hus tjäna som kreativ symbolisk ram för samtal med barn. I Nya Zeeland representerar huset en viktig symbolisk funktion som boning för både kropp och själ. De var inspirerade av det styrkebaserade arbetet från St. Lukes Anglicare (skaparna av styrkekorten, Nallekorten mm) och ville lyfta fram styrkor, resurser och vad som fungerade i barnets liv mer. De skapade 2 hus. Ett hus för problem och den sårbarhet barnet befann sig i samt ett hus av styrkor. När de senare kom i kontakt med Andrew Turnell och Signs-of-safety, föreslog han att de skulle lägga till ett 3:e hus, önskehuset, och på det viset föddes 3-hus metoden.

2005 genomförde Andrew Turnell i samarbete med Gateshead social services, England den första internationella sammankomsten av socialarbetare från USA, England, Skottland, Nya Zeeland, Japan, Holland, Sverige och Danmark. Vid denna sammankomst presenterade Nicki Weld och Maggie Green 3-hus metoden för första gången utanför Nya Zeeland. Många av oss som var där från Sverige⁵ insåg vilken bra idé detta var och vi tog det med oss hem och började använda det i vårt arbete. På så sätt påbörjades en utveckling av 3-hus metoden genom att den kom till praktisk användning i vår kultur och med vårt sammanhang av socialtjänstens arbete. När jag besökte Nya Zeeland i april 2008 träffade jag Nicki Weld och Maggie Green. Jag intervjuade dem om bakgrunden till idén och hur de kom fram till modellen. Det fantastiska visade sig vara att 3-hus metoden förefaller vara mer använd utanför Nya Zeeland. Man blir inte profet i sitt eget land heter det ju.

3-hus metoden består av exakt samma grundfrågor och utgångspunkter som Signs-of-safety strukturen bygger på, nämligen de 3 grundfrågorna: - Vad är vi bekymrade över - Vad fungerar samt - Vad behöver hända.

Det här sättet att tala med barn fungerar utmärkt för barn från 3-4 års ålder upp till samtal med tonåringar i 16-17-18 års åldern. Det som skiljer är sättet som barnet/den

⁴ Andrew Turnell, Susie Essex 2006, Andrew Turnell, Privata samtal 2006 - 2008

⁵ Ophelia MacKwashie utredn.konsult Sthlm, Ann Gardeström, arbetsledare + 5 personer från hennes arbetsgrupp från Spånga-Tensta Sthlm, Monica Markström och Charlotta Landström från Umeå samt Tomas Bolin från Berga Behandlingshem samt undertecknad

Tomas Embréus

Adress: Rosenvägen 13, 460 20 Sjuntorp, Tel: 0520-444484/bost 0738-101176/mobil

www.embreus.se - tomas@embreus.se, Org.nr 5609261697 Bg 5792-2460

unge relaterar till materialet och hur abstrakta, verbala och direkta i kommunikationen vi själva kan vara.

Använda 3-hus metoden

Förberedelse

För att skapa ett sammanhang där barnet⁶ känner sig bekväm med att träffa oss är det en bra idé att först ha träffat barnet tillsammans med föräldrarna⁷. I detta familjesamtal kan vi prata om anledningen till att vi har kontakt, om vad som har hänt, vem som är orolig, vad de är oroliga för, vad de ser fungerar, vad familjen tänker om detta och hur vi ska fortsätta samarbeta för att reda ut vad vi är bekymrade över, vad som fungerar och vad som ev behöver hända framöver. Allt detta kan jag som socialarbetare sammanhangsmarkera runt, tillsammans med barnet, föräldrarna och ev släktingar andra involverade personer. På detta vis blir det kommande samtalen med barnet unge mer begripliga och får en inramning som blir relevant i situationen.

Jag har konstaterat att det är mycket användbart i detta samtal att ställa följande fråga till föräldrarna; "Tycker du att det är bra för ditt barn att han får möjlighet att själv berätta hur han⁸ tänker kring detta och att vi kan ta del av det?" De flesta föräldrar säger ja på denna fråga. Därefter brukar jag vända mig till barnet och fråga "Tycker du också att det är bra att vi kan prata med varandra så du kan berätta hur du tänker och vad som är viktigt för dig?". Barnen brukar nicka och säga ja. Därefter vänder jag mig till både föräldern och barnet och säger något i stil med "Vad bra. Kan vi prata öppet och ärligt med varandra? Är det ok för dig (föräldern) att vi (jag och barnet) kan prata med varandra om det som är viktigt nu?" På det här sättet vill jag skapa en grund för samtalen som barnet är involverade i där vi har tagit lite på lojaliteterna och att det är viktigt att barnet har så mycket av ett godkännande som kan vara möjligt att skapa från föräldern. Därefter brukar det ofrånkomligen bli en fråga om hur samtalen med barnen ska göras.

Diskutera hur samtalen ska genomföras

I väldigt många sammanhang kan jag se stora fördelar i att vi pratar med barnen och föräldrarna tillsammans. Ibland kan det vara tvärtom. Det brukar ge sig och det bästa är om vi är följsamma och flexibla här. Det finns en vanlig föreställning hos oss socialarbetare att samtal med barnen ska göras ensamma med barnen. Det kan vara viktigt många gånger men vid ännu fler tillfällen är det min bestämda uppfattning att det kan vara bättre att tala med barnet i närvaro av föräldern. Det upplägget kan lugna både

⁶ Jag skriver barnet och syftar då till alla under 18 år

⁷ Jag skriver föräldrarna i plural för enkelhetens skull, väl medveten om att många föräldrar är ensamstående. Det kan också vara så att barnet är placerat och dess föräldrar inte kan vara närvarande. Då är det den vuxne som för tillfället är barnets vårdare jag tänker mig deltar i samtalet.

⁸ Jag skriver "han" för enkelhetens skull

barnet och föräldern. I min och barnets kontakt kommer aldrig frågan upp "vad vi ska berätta för mamma/pappa", då mamma/pappa har deltagit i samtalet. Det kan vara befriande för sammanhanget. I min kontakt med föräldrarna kan det vara lugnande då de kanske känner en oro för att det ska bli påfrestande för barnet. Det kan vara andra skäl för föräldrarna till att inte vilja att jag träffar barnet själv, och det kan vara många vinster i att inte skapa konflikt i den frågan i ett tidigt skede i utredningen. Den kände norske psykologen Haldor Övreeide anser också för att det oftast bör finnas en annan vuxen som barnet känner sig trygg med i samtalen.⁹

Genomföra 3-hus samtalet med barnet

När jag träffar barnet – ensam eller med föräldrarna – så tänker jag att det är bra att vara ganska rak på sak. Vi har redan träffats och jag har tillsammans med föräldrarna och barnet redan pratat om anledningen till utredningen. När jag så träffar barnet så brukar jag ha en mycket kort fas av småprat. Jag säger något i stil med "som du kanske minns så träffades vi för några dagar sedan med mamma och pappa och vi satt o pratade om(vad det nu handlar om). Nu behöver jag din hjälp så att jag förstår hur du tänker och vad som är viktigt för dig? Är det okay? (barnet nickar o säger ja...)

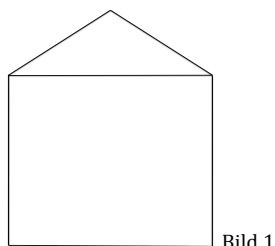
Efter denna inledning är jag sedan igång med samtalet med barnet. Se nedan för utförlig beskrivning av samtalsprocessen. Jag ser det som en poäng att vara konkret och rakt på sak. Vi har viktiga saker att prata om som handlar om hur barnet har det i sin familj. Jag är där för att träffa barnet och intervjua honom. Han förväntar sig det också och jag anser att det är en fråga om respektfullhet att se det här samtalet som ett viktigt samtal om hur barnet har det i sin familj.

Det är naturligtvis så att situationen påverkar hur samtalet utformas. Är det en mycket vag anmälan som är anonym och handlar om en oro att "föräldrarna inte tar hand om sina barn" så blir det ett mer neutralt utforskande med barnet, till skillnad från om det är en allvarlig händelse som har hänt, där barnet kanske blivit slaget eller föräldrarna har varit alkohol/drogpåverkade och det har varit kaos och tumult. Det samtalet måste snart komma in på hur det är i familjen när det är ok, och hur det är när det inte är ok...

Med papper och pennor och färger

För ett år sedan hade jag en idé som jag provat ett antal gånger, som gick ut på att jag tillverkade ett hus av ett pappersark i A-3 format. Jag vek det på mitten på längden och klippte av sidorna så att jag fick ett utseende av ett hus. På det sättet fick jag först en framsida och sedan, av mittuppslaget både styrkehuset och problemhuset. När jag sedan vände på arket hade jag önskehuset där. Se figur bild 1.

⁹ Övreeide, H: Att samtala med barn

Framsidan kan användas för att låta barnet rita och måla sitt hus. Det kan bli en villa, en lägenhet eller planlösningen av bostaden. Det är en bra idé att låta barnet döpa sitt hus. När vi gör detta tillsammans, är det helt ok för mig att vi intar golv läge, sittandes eller varför inte liggandes raklånga, och att det småpratats lite när barnet ritar och kommenterar.

När barnet har ritat på framsidan och döpt huset tar jag hand om huset. Jag viker upp det och förklarar de båda husen med ord i still med "...det här är huset där vi ska stoppa in allt det som är bra i din familj och som händer som gör att du mår bra. Det handlar om allt det som fungerar bra i din familj för dig och dina föräldrar. Det här är huset där vi ska stoppa in allt sån't som inte är okay, sån't som gör att du och din familj och mamma och pappa har det jobbigt. Det är sån't som gör att du inte mår bra. (Sedan, lite varsamt, viker jag ihop huset och vänder på det) Och här är ditt önskehus eller drömhus... här ska vi stoppa in allt det som du önskar och hoppas på ska hända som gör att du och din familj har det bra, att dom problem som vi har pratat om ska försvinna – vi ska prata om vad som behöver hända för dig och din familj för att det ska bli så”

Inne i huset kan barnet också få rita. T.ex sitt självporträtt eller färglägga. Det är bra att barnet också får namnge även dessa 3 olika hus.

Jag har efter detta tagit över husen och jag skriver sedan ner det som barnet berättar för mig i husen. Det är viktigt att inte barnet börjar leka med husen och får för sig att det är ett slags pysselbok som han kan rita i hursomhelst. Däremot kan vi rita tillsammans för att med bilder beskriva händelser och situationer.

Jag hade en tid en idé om att strukturera upp 3-hus arket i fyr-fälts struktur med olika innehåll. Jag har konstaterat att det inte var en bra idé. Det ledde till att socialsekreterare blev styrda av en struktur i samtalet med barnet. Det är bättre att vara fri och hålla sig till ett lösningsfokuserat samtal. Vad är det som händer i barnets liv som är bra och som fungerar och vad är det som händer i barnets liv som gör att det blir jobbigt. Slutligen – vad önskar och hoppas barnet på ska hända för att det ska bli bättre för alla i familjen. Vad behöver mamma o pappa göra, andra göra, vad behöver de för hjälp etc.

Använd gärna stora blädderblocks papper. Ta ett papper för varje tema. Lägg ut på golvet och förflytta er mellan dessa. Involvera föräldrar och barn i beskrivningarna. Använd Duplo-figurer för att gestalta. En annan variant är att använda klistermärkena

som finns att köpa till "nalle-korten" och "sten-korten" (Går att få tag på genom Marelds internetbokhandel www.mareld.se)

Börja i styrkehuset. Det är inte ovanligt att det sker en pendling mellan alla 3 husen, och det är en god idé att följa barnet i dessa pendlingar. Vid behov kan en varsam styrning behövas tillbaks till oavslutade beskrivningar eller till beskrivningar som du skulle behöva få förtydligade. Men styr varsamt.

Det är viktigt att koppla beskrivningar till värderingar. Alltså, när barnet beskriver en händelse eller situation så ska vi söka svar på hur han tänker kring det, hur det påverkar honom, hur han tror andra tänker kring det och påverkar dem.

Ett tips är att låta barnet på din uppmaning rita det han berättar om. T.ex en situation när han och mamma är hos mormor och de har det trevligt. Barnet kan rita den bilden. Eller i problemhuset, när mamma är full och slåss med en manlig bekant och barnet försöker få dem att sluta bråka.

I det lösningsfokuserade samtalet är det vanligt att vi sammanfattar det klienten har talat om. På så sätt får klienten höra det en gång till när vi upprepar det. Det är bra att göra det med barn också. När barnet visar att han har berättat tillräckligt om problemhuset och styrkehuset är det en bra idé att sammanfatta det barnet har berättat. Gör en ordentlig sammanfattning. "Så om jag har förstått dig rätt så i "ditt glada hus" så är det.... och så repeterar du det barnet har berättat. Börja med styrkehuset och sammanfatta sedan problemhuset. Där får du också en öppning till att gå över till önskehuset med en fråga; "så hur skulle du önska att det blev för att de här problemen skulle vara borta?" ..och så vänder du till önskehuset.

I önskehuset är det lite annorlunda. Det handlar om framtiden och hur barnet önskar att det ska bli *i förhållande till problemhuset*. Det är inte ett allmänt "önsketänkande" som vi ska be barnet berätta, utan istället utgår vi från problemhuset och söker barnets berättelse om vad säkerhet är för honom. Fråga en variant på mirakelfrågan " ...om vi utgår från att allt det här som är jobbigt i familjen och för dig skulle lösa sig.... Hur skulle du märka det...?.... vad skulle vara annorlunda i din familj då?" Vi kan fråga mer om detaljerade beskrivningar hur det skulle vara då genom att, precis som i problem- och styrkehusen, intervjua systemiskt och cirkulärt. "Hur skulle du se på mamma att det är bättre?", "Vad skulle pappa göra då.....?" "Hur skulle mormor märka det?" När bilden av framtida säkerhet är beskrivet så konkret och detaljerat som vi kan få det, kan vi gå över till att ställa några frågor som handlar om tilltro, realism och vem barnet tänker kan vara till hjälp. En fråga kan vara; "vad är det från problemhuset som du tror gör att det inte kommer att bli så enkelt att nå dit?" och sedan; "vad är det i styrkehuset som gör att du tror att det är möjligt?" och slutligen "vem tror du kan vara till hjälp för dig och din familj, dina föräldrar, syskon mm att nå dit?"

När det gäller lite äldre barn och framförallt tonåringar och unga vuxna, så kan det kännas lite malplacerat att lägga upp det så som jag beskrivit det ovan. Det kanske är bättre att tala lite mer "vuxet" med tonåringen. Men du kan använda dig av de tre teman som 3-hus modellen utgår ifrån. Använd stora papper – gärna blädderblock eller A-3. Låt

Tomas Embréus

Adress: Rosenvägen 13, 460 20 Sjuntorp, Tel: 0520-444484/bost 0738-101176/mobil

www.embreus.se - tomas@embreus.se, Org.nr 5609261697 Bg 5792-2460

tonåringen själv få fundera lite på vad han själv känner är det mest viktiga som han sedan kan få sitta med en 15-20 minuter och själv skriva ner och ev rita bilder till. Sedan kan ni sitta o prata om det han har skrivit. Där kan du vidga och fördjupa samtalet.

Med föräldrar närvarande kan du – beroende på deras förhållningssätt till situationen – involvera dem ”systemiskt” utifrån en följsamhet av det barnet berättar.

På Andrew Turnells hemsida kan du köpa en DVD där hans fru, Sonja Parker, gör en rollspels intervju baserad på 3-hus modellen med en 12 årig flicka. Gå till www.signsofsafety.net så hittar du den lätt.

Här gärna av dig och berätta om hur det fungerar att använda modellen till mig på mail tomas@embreus.se